

Молдавск Советск Социалистическ Республикн куч-кбл счир виноград болн сад тйрлгь делгрүллгэнд ик оцилвр куйд, селйни эдл-ахун хот-хол гаргьлгь бскд, 1958 джилд государствд виноград, уе, мах, буудя болн селйни эдл-ахун нань чиги хот-хол хулдлгьна зурагьин давулдж куйдсиднь МОЛДАВСК СОВЕТСК СОЦИАЛИСТИЧЕСК РЕСПУБЛИКИГ ЛЕНИНЭ орденйр ачлхми.

СССР-н Деед Советин Президиумин Ачлач
К. ВОРОШИЛОВ.
СССР-н Деед Советин Президиумин Сеглйтр
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль, 1958 джииин ноябрин 14.

ХАЛЪМГ УНИ

Советск Союзин Коммунистическ партин Халъмг танъгьчин, Элст балгьсна комитетсин болн Халъмг АССР-н Деед Советин газет.

№ 230 (3214)

1958 дж. ноябрин 19

Унь 20 денш

1959—1965 Д Ж И Л М У Д Т С С С Р - н О Л Н - А М Т Н А Э Д Л - А Х У Н Д Е Л Г Р Л Т И Н К О Н Т Р О Л Ы Н Т О

(КПСС-н XXI-ч хург деер үр Н. С. Хрущевин кех докладин тезисмүд)

(Экльнь 2:9-ч номерт).

5. Советск йосна джилмүдин эргид оли-амтнэ эдл-ахун болн культури цуг аьнгсэр ик тосхлте куйдгдв. Даяна хббтк джимүдт СССР-н капиталн тавцин дундлад 12 процентд джил болгьн беджана.

Зуг 1946-1958 джилмүдин эргид государственн капиталн тавцин кемджань бдгэ цагин унар 1 триллион 600 миллиард гар болв. Эн джимүдин эргид государственн 12 миньгь шаху ик-ик промышленн предприятие болн дундин болн үүрмг предприятие олар тосхгдв, экалдж кблв.

Сүүлин 5 джилд промышленностьд олзлгддях шин күчд даяна бмн хойр тави джимүдин эргид олзлгден күчдиг оли аьнгэр давсиг, дор бичгден то үзүлджана:

Эдлгч болн хойрдгч тави джилмүдин эргид, негдүлгьн бийн	Сүүлин тави джилд эргид (1954-1958 дж)
Цо гаргьлгьгар — джилдэн миллион тонн	11.8 13
Болд гаргьлгьгар — джилдэн сай тонн	10.4 9
Цемент гаргьлгьгар — джилдэн сай тонн	3.1 13
Нүүрс гаргьлгьгар — джилдэн сай тонн	135.4 150
Электростанце — сай киловатт	6.4 24
Үүрмг шикр кедж гаргьлгьна күчн — суткдан миньгьн центнер эд-бод кегден свека	197.4 680

Амтн баадг гермүд тосхлгьн үлү гидгэр бев. Зуг сүүлин тави джилд эргид балгьсдар болн кбдмшчирин поселксар 216 сай квадратн метр пйртгэ гермүд баргден, 1913 джилд хаана Арасан цуг балгьсдар баасен амтн баадг гермүдин пйртгэ даву. Сүүлин тави джимүдт колхозникүд болн селйни индустриер ар газрт 3 сай гар гермүд тосххав.

Тосхлтин күчтэ промышленность бүрдэхин болн тосхлгд индустриальн эв-аргь олзлхин кергт, тосхлтин кбдмшчин гаругьинь багьрулхин болн яерулын төлэ, капиталн тосхлтин аьнгд сүүлин джимүдт КПСС-н Центральн Комитет болн СССР-н Министрмүдин Совет кесг төрмүд куйв. Промышленности болн тосхлтиг гардлгьинь оньгдарулен 1957 джил тосхлтин кбдмшчин зураг саянар куйахд донь болад, 1958 джил кегдх тосхлтин болн монтажи кбдмшчин кемджагьинь 1957 джилд дуньцүлхлэ, бөрхи 17 миллиард аренигьд икдүлгь теткв.

6. Советск йосна джимүдин эргид культури революц кегдэд, энүнэ нилчэр Советск Союзин цуг оли амтнэ культури урань уга цецгят куйдгв. Цуг амтнэ культури болн эрдм-сургуулин кемджань таерхан угагьгар ббдлэд баана. Зүен-зүүл эрдм дасягна сургуульд бдгэ цагт 50 сай гар кун сурджана. Бдгэ цагт СССР-т ах сургуулин 765 заведень, 3500 техникум болн нань чиги шинлгь дундин сургуулин заведень баана, аднд ут-туршдан 4 сай гар кун сурджана. Специалистрин дала болон кадрмуд бүрдлгьн партин болн Советск йосна цань уга ик дилврмүдин негнь болджана. Оли амтнэ эдл-ахун ах болн дундин шинлгь медрлгэ специалистрин тонь 7 дундур сай шаху кун, 1913 джилдэн болхла, 39 дакдж ик. СССР-н ах сургуулин заведень США-н ах сургуулин заведеньсэр болхла, бөрхи 3 холван үлү инженермүд белддж гаргьджана.

Мана цагт промышленности болн селйнэ эдл-ахун халхд бйрен дилврмүд ик зуудан, естественн болн техничк наука сүл куйцетет тулгь шин техникин делгрлгьт кемджалгдсэр, наукин улм бргдлгьлгь эрки чиртгэ государственн төрмүдин негнь болджана.

Науки кбдмшчин үүдвэрн сая болтха гигьлэ, СССР-т номтир аль-бисари дуту уга теткдв — шин-шин оборудованьта наукин учреждень олар бүрдгдв. 1958 джилд чилгчэр 270 миньгь гар научи кбдлчир баана, революци оникэр болхла, 27 холван үлү.

Мана ори-нутгин оли амтнэ эдл-ахун техничк бслтд советск номтир ик невр бгв. Эсвин, механики, физики, хими,

электроникн, автоматикн, биологин халхд номтирин бйрен ончта дилврмүд оли амтнэ эдл-ахун белтин нари төринь саянар куйахд, промышленность болн селйнэ эдл-ахун шин-шин техник олзлгд, производствени ббдэн туста эв-аргь олхд донь болв.

Науки-техничк нари төрмүд куйцалгьнд мана номтир мергнйн ол дакдж үзүлв. Атомн энергий олзлгьна кбдмшт номтир, инженермүд болн конструктормуд куйаи хамцулдж негдүлгь, наукин кемджагьинь ббдлүлгь теткэд, естественнаия болн техникин залгь эн аьнгднь СССР-г түрүн пүүрт гаргьв. СССР-т күчтэ гидг атомн промышленность бүрдгдв.

1954 джилдэ нааран Советск Союзд, нарт делкэд түрүн атомн электростанце кбдлджана. Нарт делкэд ик гисен 600 миньгь киловатт күчтэ атомн электростанциин 100 миньгьн киловатта түрүн аьнгьн эн джил экалдж кблв. «Ленин» гидг турбоэлектричк атомн ледоколин тосхлгт төгсджана. 10 миллиард шаху электровольт энергтэ нарт делкэд күчтэ гисен заряджени частициин хурдлулгь бүрдгдв. Термоидери энергий төвкнүн баадл олзлх хааягьгар советск номтир дилвртэ йовцхана. Межконтинентальн баллистическ ракете кедж гаргьлгьн саянар батрв. Газрин негдгч советск дахуль никлгьгар куми-амтнэ тууджд шин цаг — йирмджин агьу шиндлдж олзлгьна цаг секгдв; Газрин хойрдгч болн гурвалгь дахуль никлгь, огьтригь ббдлдж никсд белдвр кегдджана. Хурдар эсвдг электронн кесг машинд бүрдгдв.

Советск геологудин дилврмүдин, нүүрсн, нефть, шатг газ, төмр, бнйтэ металл, тер мет алмаз, ховр метала болн радиоактивн руда элвг гардг газр олдж, шиндлгьнд үлү гидгэр илгдгдж медгдв.

Алдр Октябрьск Социалистическ революци дилвр советск оли-амтнэ джиргьл-баадлнь улмар ббдлгь эв-аргь учрав. Советск йосна джимүдт кбдмшчирин тонь збвэр бев. Бдгэ цагт СССР-н оли амтнэ эдл-ахун 54 сай 600 миньгьн кбдмшчир болн церглчир кбдлджана, тернь 1913 джилдэн болхла, 4 гар дакдж үлү, 1940 джилдэн болхла — 1,8 дакдж үлү.

Кбдмшчирин болн церглчирин джалвнь, теднэ авдг пенстгьинь, пособийтгьинь, мбньг бигьинь угагьгар сургууль сурдгьинь, эмилгьнэ донь авдгьинь тоолад, 1940 джилдэн дуньцүлхлэ, 1958 джил хойр холван шахудан бсдж, кбдмш кеджлх крестьян болгьна оруц — хойр холванас давдк бсдж.

Партин XX хургин шидврмүд куйажд, кесг ик төрмүд хагьлгь — багьр джалв авдг кбдмшчирин болн церглчирин джалвн икдүлгьд, байрин болн амрдг бдрмүдин бмн бдрмүдт кбдмшчин цаг хасгдв, күнд промышленности зарм аьнгсн кбдмшчир болн церглчир кбдмшчин хасгден бдрт орулгдв, багь настирт 4 болн 6 часин кбдмшчин бдр, сара хонга сулдхвр токтагдв, күч — кблчиринг социальн страхованэ доньгьгар теткльт яеруалгьгар төрмүд хагьлгдв. Саата болн күүкд гаргьсн күүкд улени сулдхврин болзнь икдүлгдв, государственн пенсин тускар шин закан авдг, кбдмшчирин болн церглчиринг пенсар теткльн збвэр яерулгдв.

Социальн страхованэр донь, пенс, сургуульчирт стипенд бигьгьгар, бнвгьгар сургьлгьгар, эмилгьнэ донь бигьгьгар, сулдхврин мбньг бигьгьгар болн нань чиги төрмүдэр советск государств джил болгьн ик мбньг гаргьна. Им кергүдт гаргьх мбньгнэ ут тонь зуг 1958 джил 215 миллиард аренигь болхми, эн то 1953 джил 134,5 миллиард аренигь билэ. Сүүлин тави джилд дунд (1954 — 1958 джимүдт) индж мбньг гаргьлгьн 60 гар процентд бев, энүнэ бмн тави джилд болхла эн то 27 процентд бевн баасени.

Нег үлү, күч-кблчирт бгдгг государственн пенсин кемджан бев. 1958 джил оли-амтнэ государствас 64 миллиард аренигьна пенс авхми, эннь 1953 джил бгдден пенсин мбньгнэе хойр дундур шаху ик.

1956 — 1958 джимүдт кегден коллективн бооцанд бичгден, күч — кблч харлгь яеруалгьна төрт 8,8 миллиард аренигь, кбдмшчирт кбдмштэн бмелг хувиц бгльнд — 13,5 миллиард аренигь тавгдв.

Советск оли-амтнэ баах баадлнь яергьн, советск гүүлгьнэ делгрлгьс болн эдлгьнэ белтэс илар үзгдджана. КПСС — н XX хургин хббтк джимүдин дунд хулд — гүүлгьнэ кемджань

адлүлгч үндэн 32 процентд бев, эс гидж дундлад джил болгьн 9,6 процентд. 1958 джил хулд — гүүлгьнэ цуг кемджань 670 миллиард аренигь болхми.

8. Советск йосна цагин дунд цуг республикэд экономик болн культури ббдлүлгьгар агьу — ик күнврмүд баргден баана, күч-кблчирин материалн баадлнь болн культури кемджань ик гидгэр ббдлв. Кели — амтнэ ленинск политикиг тасрлтан угагьгар баадл — джиргьлгьлэ прицүлгьнэ ашд, ах — дүүгьнэр доньилгьлгьнэ ашд, экономическ болн культури баадлрин урднь ард йовен кели — амтнэ республике, бдгэ цагин күчтэ промышленность, механизирован агьу — ик селйнэ эдл — аху, сургуулин заведеньсин бргн делгрлгь, научн болн культури-гбгьн — герлин учреждение бүрдлгьнэ, квалицированн кеср оли кадрмуд сургьлгьнэ.

Советск йосна джимүдт ик промышленностин продукция Дунд Азин республикэд болн Казахстанд 50 дакдж, Закавказин республикэд — 30 дакдж, Прибалтикин республикэд (1940 джилд дуньцүлхлэ) — 9,5 дакдж бев.

Сүүлин джимүдт парть болн правительствэ, эдл — ахун болн культури тосхлтин халхар союзн республикин бивинь темдгьтгьгар бргдлүлгьлгьнэ төрмүд хагьлв, эннь мана газрин болн күч — кблени зббрг эвтгьгьгар олзлх, республик болгьна экономикн болн культури шулулгьгар делгрлгь эв — аргь учраджана.

9. Эдл — ахун социалистическ систем, күч — кблени аш түргэр бсхд цуг эв — аргьинь токтав. Техничк прогрессин болн цуг оли-амтнэ социалистическ дбрдлгьнэ ул деер СССР-т оли — амтнэ эдл — ахун цуг халх болгьнд күч — кблени аш ббдлджана. СССР-н промышленностьд кбдмшчирин күч-кблени ашин бслт 1958 джил, 1913 джилд дуньцүлхлэ, кбдмшчин бдр ахрдентагьн, дуньнд 10 дакдж бсхми. 1940 джилд дуньцүлхлэ, промышленностьд кбдлджлх күн болгьна күч — кблени аш 2,6 дакдж, тосхлгд — 2,4 дакдж беджана. 1953 болн 1958 джимүдин дунд күч-кблени аш совхозмудар — 35 процентд, колхозмудар — 36 процентд бев.

10. Голдгч экономическ төр хагьлгьгар Советск Союз збвэр уралан гарв. Мана ори — нутг цо, болд, нүүрс, электро-энерг, цемент, кергтэ мод, кбрдсн материал, хлопчатобумажн эд болн промышленн продукция талдан чиги аьнгс гаргьлгьнэ цевр (абсолютн) кемджгьгар, ик делгрлгьтэ капиталистическ ори-нутгуд — Англиг, Западн Германиг, Франциг давдк гарв. Хар металл, төмр руда болн цүүрс гаргьлгьгар, зарм машин, прибормуд, хлопчатобумажн эд гаргьлгьгар мана ори — нутг-США-ур збвэр ббрдв. Промышленнь болн селйнэ эдл-ахун продукция зарм чиртэ аьнгсэр, үлгүрнь, шеемг эд, мод болн кбрдсн материал, малин тос — хоргь гаргьлгьгар, цагьан гуйрин буудя, шикрин свека болн бондиг цуглулгьгарн СССР-н кемджгь давдк одв.

11. Сүүлин цагт, социалистическ делгрлтин хаалгьд ори цуг ори — нутгуд ик гидг күнврмүд барцхав. Социализмин цуг нарт делкан систем, капиталистическ системэс зүлгьт уга үлүгьнэ улм секэд йовна.

Урдасын кесн тоогьгар, социалистическ ори — нутгуд промышленн производствинь кемджгьнэ 1958 джил, эднэ газрт 1937 джил баасенлэ дуньцүлхлэ, 4,9 дакдж икдүлхми. Керп 1937 джил Советск Союз ганцн социалистическ ори — нутг баасени тоолхла, эдл — ахун социалистическ системин промышленн продукция кемджань 1937 — 1958 джимүдт 9,5 дакдж бев. Эн цагин дунд капиталистическ ори — нутгудин промышленн продукция кемджань зуг 2 холванас багьгар бев, рингкэд капиталистическ ори — нутгуд — США — а болн нань чиги ори — нутгуд — сүүлин цагт производств хасгдджана.

СССР — н экономикн болн культури делгрлтин ашнь, тер мет оли — амтнэ демократин ори — нутгудин социалистическ хуврлтин күнврмүд, бмкрд уснн капитализмиг сольхар йовдж йовх, шин обшествовин строиин үлүгьинь болн амрлч алдр чидин нуудж болш угагьгар заадж медүлджана.

Күмн — амтнэ социализмүр хаалгь делген Советск Союз коммунизм тосхлгьгар шин агьу — ик төрмүд хагьлгьнур орх аргь учраджах производств чидин делгрлтин кемджана күрн.

(Цааранднь 2-ч халхд).

1959—1965 Д ЖИЛМҮДТ СССР-н ОЛН-АМТНЭ ЭДЛ-АХУН ДЕЛГРЛТИН КОНТРОЛЬН ТО

(КПСС-н XXI-ч хург деер үр Н. С. Хрущевин кех докладин тезисмүд)

II. 1959—1965 джилмүдт СССР-н оln-амтнэ эдл-ахун делгрлтин голлгч төрмүднэ

(Цаарандкнэ).

1. 1959 — 1965 джилмүдт СССР-н оln-амтнэ эдл-ахун делгрлтин долан джилин зуран ах төрнэ, күнд индустриг түрүнд йовулдж өсклгяр девснэ кедж экономикин цуг аньгсинэ цааранднэ күчтэ кевэр өддлүлгэ күчлгнэ, орн-нутгин экономическ күчнэ зөөринэ зовэр батрадж, оln-амтнэ бээдл-джиргнэ лин кемджанэ зогелтан угагяр өддлгнэ тетклгнэ болджана.

Тер зураг күцэснэ ашднэ, коммунизмин материалн-техническ девснэ гаргылгнэ болн хамгин өмн нүүрт йовх капиталистическ орн-нутгудиг амн болгнэ тоод продукц гаргылгярн, тууджлгч ахр цагин эргцд, күцэд, давдг гархмн гисн СССР-н голлгч экономическ төриг күцэлгнэ ийлггч ишкдл кегдхмн.

Эн долан джилин туршарт балгэсна болн селанэ амтнэ оругынэ кергтэ дүнгяр икдүлхиг, бички болн дундин джалв авчах көдлмшчирин болн церглэчирин багин джалвинэ зовэр өддлүлгэ тетклгнэ Коммунистическ партэ ийлгү оичта төр гидж тсолджана. 1959 — 1965 джилмүдт темдглгдсн контрольн тоод хот-хоолин болн промышленн эд-тавр гаргылгнэ болн эдлгнэ икяр келгэл темдглгддженэ. Амтн бээх гермүд тосхлгнэ ик өргяр кегдхмн.

Ирх долан джилин эргцд Советск Союзин делгрлтд социалистическ культур цаарандан өддлгнэ, советск общественн эрм-герл селгнэ, коммунизмин шунмгэ тосхачнр — күч-көлсчирн медрлинь батрлгнэ цаарандан кегдхнэ темдгтэ болхмн. Эн төлөд күч-көлсчирт, нег үлү өсдг йовх үйирт, коммунистическ сургэмдг өлгнэ төрмүд өдгэ цагин бээдл болхла, ийлгү ик чинр зүүдженэ, партийн, советск, профсоюзн, комсомольск болн общественн, нань чигн организацсин көдлмшт ахлгч кергнэ болдж зогеджана.

Эдл-ахун болн культури тосхатин төрмүдиг күцэснэ ашднэ, хар күч-көлсчирн болн ухан-сургуулар көдлгнэ хоорнд бээх ийлгэлиг уурулхд, балгэсн болн селан хоорнд бээх ийлгэлиг уурулхд ик күцвр бэргдхмн.

Производительн чидл хурдар өслгнэс, промышленн болн селанэ эдл-ахун производствд наукин болн техникин күчвриг оруулгнэс, көдлмшин өдриг хаслгнэс, дундин болн ах сургзулин янзиг хуврүлгнэс, литератур болн искусств делгрлгнэс, культури учрежденин тонь өргдлгнэс иштэ балгэснд болн селанд көдлмшчирин болн крестьянмүдин культури-техническ кирцанэ цаарандан өддлгнэ күчхмн. Обществени күч-көлснэ гарцинэ зовэр өддлүлхд тер чинртэ дөнгэсин негнэ болхмн.

2. Коммунистическ партэ орн-нутгин оln-амтнэ эдл-ахун делгрлтин цаарандк зура темдглхлэрин, хамгин ик делгрлттэ капиталистическ орн-нутгудла ни экономическ дөрлдэ келгнэдан цаг шүүдг авх кергтэ болджахас гарчана, тегэд экономикин делгрлт, нег үлү производствин ийлггч аньгснэ урдк-урдкаси хурдар өслгнэ темдглгддженэ.

СССР-н экономическ делгрлт агьу хурдар өслгнэ теткхин төлөд контрольн тоод, оln-амтнэ цуг эдл-ахун өслт шулуугяр кегдхд дем болгч күнд индустрин аньгсинэ наадкаснэ ахлулдж өсклгнэ халгддженэ. Эн төр күцэлгнэ тухагддг контрольн тоод зарм аньгсет структурн хуврэлгэ гаргылгнэ, түрүн болдж түләнэ балансиг уньгарнэ оньгдарулгнэ темдглгддженэ, энүнэ ашднэ дала ик мөнгнэ арвлгдхмн.

1959-1965 джилмүдт СССР-н оln-амтнэ эдл-ахун производствин структурнэ чинртэ зовэр хуврэлгнэ гархмн. Контрольн тоод илгдг халгддженэ:

— оln-амтнэ эдл-ахун делгрлт хурдн ишкдлэр кегдх болн кергтэ пропорций бэргдх;

— оln-амтнэ эдл-ахун өсэд йовх неквиринь күтцднэ теткхин кергт хар болн оньгтэ металл гаргылгнэ зовэр икдүлх;

— химическ промышленность хурдар өскх, нег үлү искусствени болн синтетическ утц, пластическ масс болн нань чигн синтетическ материал гаргылгнэ өскх. Химическ промышленность оln-амтнд кергтэ эд-тавр гаргылгнэ сырьен ончта булгнэ болхмн;

— түләнэ балансин структуриг хуврүлггэ гаргылгэ авад, кедж гаргылгэ багэ гарута түлэ—нефтэ болн газ олзлггнэ наадкаснэ ахлулдж кех;

— оln-амтнэ эдл-ахун цуг аньгсиг хурдар электрифакац келгнэ нургылдж тепловой ик электростанце тосхгддг кех;

— электрификац болн тепловозар чирлгэ өргяр оруулгнэс иштэ, төмр хаалгнэин көлгиг техническ оньгдарулдж ясх;

— селанэ эдл-ахун цуг аньгсинэ цааранднэ хурдар өддлүлх, тегэд орн-нутгин хот-хоолин болн селанэ эдл-ахун сырьед зогелтан угагяр өсэд йовдг неквиринь күтцднэ теткх;

— амтн бээдг гермүд тосхлгнэ хурдар кех, тегэд партэ болн правительств күч-көлсчирт, бээдг гер эс күртэджэхиг уурулхмн гидж тавсн төриг күцэх.

3. Ирх долан джилин ончта төрнэ болдж мана орн-нутгин газрин өрин байн көрнэгиг эдл-ахун оборотд орулдж авлгнэ, энүнэ агьугяр производителн чидлиг делгрүлгнэ ясулгнэ, сырье, түлән гардг болн эд-таврнэ олзлггэ газр тал промышленностиг цааранднэ өөрдүлгнэ тавгддженэ.

СССР-н дорд үзгт бээх районин газрин өрин байн көрнэгиг цааранднэ олзлхд ийлгү оньг тухагддженэ. Энүг күчхд илгдг халгддженэ:

— Сибирт болн Казахстанд сүүлин джилмүдт олгдсн төмр рудан газриг олзлггнэс иштэ, агьу күчтэ металлургическ гурвдгч баз тосхх;

— сырье икяр гарчах газрар көрнэ кедж, Казахстана, Дунд Азин, Уралин, Забайкалин районд оньгтэ металлург зовэр өскх;

— килвр нүүрсн гарчах шин газриг олзлад, Сибирт энергетикиг күчтэгяр делгрүлх;

— Иджлин болн Уралин хоорндк районд нефтин болн газин промышленность хурдн ишкдлэр делгрүлх; Узбекистанд газин промышленностин шин центр гаргх;

— химическ промышленностиг хурдар делгрүлх, Дорд үзгин районин, эди дунд Дунд Азин республикт, эн промышленность оln-амтнэ эдл-ахун көлгч аньгсин негнэ болхмн;

— Сибирин болн хол Востокин ө-шугьу модн ик районд мод белдлгнэ хурдн ишкдлэр кех.

Энүнэ хамднэ орн-нутгин Европийск аньгднэ производителн чидлин делгрлтин хурдулдж болх тоот цуг эв-аргнэ олзлхар бас халгддженэ. Энүнэ төлэ илгдг темдглгддженэ.

— Курск сорнц болд гардг болн Украинд бээх төмр руда гардг газриг олзлад, Центрт болн Омн үзгт хар металлургин сырьен баз делгрүлх;

Социалистическ промышленностин делгрлт

Советск Союзин Коммунистическ партэ промышленностин, нег үлү күнд индустрин делгрлтд хамгин түрүн чинр өгнэ, ягьад гихлэ, тер социалистическ экономикин, орн-нутгин агьу күчнэ девснэгнэ болджана: производителн чидлин делгрлтин болн оln-амтнэ эдл-ахун цуг аньгсет күч-көлснэ гарцинэ өддлгнэ ийлггчнэ болджана. «Машина ик промышленность, энүг газр хагьлдг эдлгнэ оруулгнэ социализмин экономическ негн гиджэх девснэгнэ, күмн-амтиг капиталин даджрлгнэс хагьцулхнн төлэ ноолдлгнэ дилвр бэрхд негн гиджэх девснэгнэ» гидж В. И. Ленин бичмн. (Соч. 33 том, 27 халх).

1965 джилд промышленностин цуг продукцинь 1958 джилинлэ дүнүцүлхд, кирцхд 80 процент өскхмн, энүнэ тоод, «А» багд — производствин средств гаргылгнэ — 85-88 процент болн «Б» багд — эдлврн эд-тавр гаргылгнэ — 62-65 процент өскхмн. 1959 — 1965 джилмүдт дундлад джил болгнэ цуг продукцинь немүр өслтнэ промышленностар бүклднэ кирцхд 8,6 процент болхмн, «А» багд — 9,3 процент, «Б» багд — кирцхд 7,3 процент. 1952 дж и л цуг продукцинь немүр өслтнэ нег процентнэ (үүрмг промышленность тоод авдлго) 5 миллиард арслнэ болснн, 1959 джилд 11 миллиард шаху арслнэ болхмн, 1965 джилд болхла, кирцхд 19 миллиард арслнэ күрч өскхмн. Ирх долан джилд дундлад джил болгнэ промышленн

— Кольск тоха арлин районд оньгтэ металлургин өскх;

— Северн Кавказд болн Украинд нефтин болн газин промышленность хурдн ишкдлэр делгрүлх;

— нефть болн газ олзлггнэс иштэ, химическ промышленностин делгрлтинэ оln районд хурдар кех;

— РСФСР-н, Украинэ, Белоруссин болн Прибалтийск республикеин даньгин элвг хурчингтэ зонд бээх ик урггч өдгг газриг олзлггнэ ясулх;

— селанэ эдл-ахун культури урггчинэ болн малин шим-шүүснэ икдүлх;

4. Ирх долан джил оln-амтнэ эдл-ахун цуг аньгснэ техническ уралан делгрлт гаргылгярн темдгтэ болхмн. Энүг тетклгнэ түрүн болдж төрскн орндан маши тосхлгэ делгрүлгяр, нег үлү станок келгэ, прибор келгэ, радиэлектроник, электротехник келгяр, металлургд, химийд, нефтин болн газин промышленностыд кергтэ шин, урдкаси ясулгдсн оборудованэ гаргылгяр, полимерн материалмуд гаргылгнэ делгрүлгяр, атомн күчиг төвкнүн кергт олзлггнэ цааранднэ өргдүлдж, нань чигн хаалгяр кегдхмн.

5. Обществени күч-көлснэ гарцинэ цуг аргэвэр өддлүлгнэ долан джилин зура дилвртэгяр күцэгдхнн гарцин го бооцанэ болджана. Эдл-ахун социалистическ кевэр бүрдэлгнэ, шин техник комплексн механизаци болн автоматизаци өргяр оруулгнэ болн кадрмудин медрлинь өслгнэ олзта болдгарнэ түшвр авч, күч-көлснэ гарцинэ хурдн ишкдлэр өддлүлгнэ ирх долан джилд продукц гаргылгнэ өсклгнэ ах чидлинь болджана.

6. Өөрхн долан джилд партин болн правительствин тавджэх төрмүдиг күцэлгнэ — мана орн-нутгин агьу күчинэ цааранднэ батлхд политическ болн экономическ ик чинртэ болхмн. Экономикин төвкнүн делгрлтинэ болн оln-амтнэ бээхтэ джиргнэинэ өддлүлгнэ голлгч залгчнэ болджах СССР-н оln-амтнэ эдл-ахун делгрлтин долан джилэ зураг күцэлгнэ, терүнлэгнэ хамдан, мана орн-нутгин харелстин аргынэ цааранднэ батлхд, социализмин алдр дилврнэ империалистическ деермчирин дурта ааляс харсхдан белнинэ батлхд деман кургх. Темдглсн зураг күцэлгнэ ашднэ, мана Төрснэ күчнэ болн социализмин алдр лагерт орджах, хоорндан залгылдгнэ иньгдг, ах-дүүгнэнар ни-негн, нег-негид нөкдэн күргдг кедж, цуг орн-нутгудин чидлинь улм икяр өск. СССР-н болн социализмин цуг орн-нутгудин эдл-ахун төвкнүн тосхлтин дилврнэ социализм капитализмэс дееринэ шинэс үзүлгнэ болх марксизм-ленинизм алдр идейин бийүри татгч чидлинь, улм икдүлх.

ленин продукцинь немүр өслтнэ 135 миллиард шаху арслнэ болхмн, урдк долан джилд болхла 90 миллиард арслнэ бээснн.

Промышленностин ончта аньгсин делгрлтинэ дарук тоогяр ийлггддженэ:

А. КҮНД ИНДУСТР

1. Хар металлург. Контрольн тоогнэ проектд хар металлург, нег үлү терүнэ төмр рудан көрнэгнэ хурдар делгрүлхэр халгддженэ.

1965 джилд 65—70 сай тонн цө хаальгнэ темдглгдв, эс гидж 1958 джилинлэ дүнүцүлхлэ, 65—77 процент ик, болд — 86—91 сай тонн, эс гидж 56—65 процент ик, прокат гаргылгнэ 65—70 сай тонн эс гидж 52 — 64 процент ик, 150 — 160 сай тонн товарн төмр руда гаргылгнэ авх (230 — 245 сай тонн сырец). 1959—1965 джилмүдт дундлад джил болгнэ немүр өслтнэ цө хаальгяр 3,6—4,4 сай тонн болхмн, 1952—1958 джилмүдт—2,5 сай тонн бээснн, болд хаальгяр бас тингдг дүнүцүлгяр—4,4—5,1 сай тонн, 3,4 сай тонн бээснэ орчд, прокат гаргылгяр — 3,2—3,9 сай тонн, 2,7 сай тонн бээснэ орчд, төмр руда (товарн) гаргылгнэ авлгяр — 9—10,3 сай тонн, 6,2 сай тонн бээснэ орчд.

(Цаарандкнэ 3-ч халхд).

1959—1965 ДЖИЛМҮТД СССР-н ОЛН-АМТНА ЭДЛ-АХУН ДЕЛГРЛТИН КОНТРОЛЬН ТО

(ХПСС-н XXI-ч хург деер үр Н. С. Хрущевин кех докладин тезис мөд)

(Цаара лхнь)

Металлопрокатин чиринь өдлүүлхн кергт легированн болн баггар легированн болд гаргылгын зовар икдхн. Электроболд хаалгын 1,7—2 холван икдхн, нимгелсн болд гаргылгын кирхд 2 холван икдхн. Прокатин болн трубин сортамент өргдхн; эвтэ гиин болн периодическ з ү с н прокат гаргылгын икдхн, листас болн лентас мошксн профиль гаргылгын кегдхн.

Хар металлургин делгрлтиг төмр рудаггар теткхин кергт, көдлджэх рудникудт терүг гаргьд авлгын зовар икдүүлсн дееран, төмр руда гаргах шин газриг, түрүн болд газрас гаргьд авлгын илэр кедж болхын олзлгын халэгддженэ, горнообогатительн күчтэ комбинат тосхлгын кегдхн. Доменн бешмүдин производительность өдлүүлхн төлөд товарн рудад төмр элвг болдгын икдүүлгын кегдх, энүнэ кергт рудаг гүүнэр цеврлхн.

1959—1965 джилмүдт тосхад көдлмшт ним производствени шин күчн орулгдхн, цо хаалгылггар 24—30 сай тонн, 1952—1958 джилмүдт болхла, 16,1 сай тонн баасмн, болдар, бас тийгд дүнцүүлггар — 28—36 сай тонн, 12,4 сай тонна орчд, прокатар — 23—29 сай тонн, 6,9 сай тонна орчд.

СССР-н хар металлургин техникеск кемдженэ зовар өдлхн. 1959—1965 джилмүдт өдгэ цагин техникер асгдсн механизированн болн автоматизированн күчтэ ик металлургическ агрегат тосхлгын кегдхн. Өддэн производительность өгх прокатн болн трубин станмуд, отделочн агрегат тавлгын темдглгддженэ, эдн производствени технологическ йовуд тасрлан уаггар кегдлг болн продукция чиринь шүүдх халалг, производствени көдлмшиг механизаци болн автоматизаци келг теткхн; коксохимическ, огнеупорн, ферросплавн болн метизн производствиг комплексн механизаци болн автоматизаци зовар өргнэр кедж болх аргэ өгхн. Өддэн гарцта технологическ йовуд цаарандн ясуудж көдлмшт оруулг теткхн.

2. Онгтэ металлург. Контрольн тоод 1958 джилнлэ дүнцүүлхлэ, алюминь гаргылгын кирхд 2,8 холван, цеврлчксн улан мөнбн — 1,9 холван өсхн халэгддженэ, никель, магний, титан, германий, кремний гаргылгын зовар өсхн. Онгтэ нань чигн металлмуд, нег үлү хатэр металлмуд гаргылгын бас өсхн.

Алюминя промышленностин делгрлт хурдн ишгдэр кегдлг авхн. Алюминь гаргьд авч болх сырьен көрнбн чилшго икар баахн, производств делгрүлхд таал учраджа болн эн металлн конструкцион өддэн чиринь алюминия маши тосхлгнд авто болн трактор келгнд, көлгнэ маши келгнд, сав келгнд, тосхлгд болн амтнд кергтэ эд-тавр гаргылгнд өргэр олзлдж болх аргэ урдасн йилгьддженэ. Баах дала ик нефилнэ көрнбн олзлад, Красноярск крайд алюминя күчтэ ик промышленность гаргылгын халэгддженэ, энүг дахулгдд килвр цемент болн содопродукт бас авдхн. Крайд килвр нүүрсн баах болн Красноярск гидроэлектростанцин электроэнергинь олзлдж болх аргэ кедү бис килвр алюминь авч болжиг теткхн.

Онгтэ металлургин уулин рудан эдл-ахуг делгрүлгнд ик онг тавгддженэ. Рудаг ил арггар гаргьд авлгын долан джилин эргд 2,8 холван икдхн, тегэд 1965 джилд гаргьд авсн цуг рудан 65 процентн болхн.

Алмаз баах газр шинэс олдж авсн йовдл СССР-т алмаз гаргьд авдг ик промышленность бүрдэж болх сырьен иткэлтэ көрнбг өгв. 1965 джилд төрснэ алмаз гаргылгын 1958 джиллэ дүнцүүлхлэ кирхд 14 холван икдхн. Энн машид тосхлгнд, геологоразведочн болн уулин көдлмшт техникеск алмаз өргэр олзлдж болх аргэ учраджана.

Онгтэ металлургин делгрлтиг технологическ йовудиг цаарандн электрификац келгнэс, технологическ улм деер, шин схем авлгнэс, производствд механизаци болн автоматизаци өргэр оруулгнэс иштэ кегдхн.

3. Химическ промышленность. Химическ промышленностин делгрлтиг хурдар келгн контрольн тоод халэгддженэ. Химическ продукц гаргылгын цуг кемдженэ 3 холван өсхн. Синтетическ материал гаргылгын өргэр делгрхн: химическ утц келгн 3,8—4 холван, энүнэ хамгин унтэ—синтетическ утц—келгн—12—14 холван, пластическ болн синтетическ мөк келгн болхла—6,7 холван.

Полимерн материалмуд гаргылгын делгрүлгын сырьен шин көрнбэс иштэ кегдхн. Синтетическ материалмуд гаргылгын агыу күчтэ болн делгү промышленность бүрдэлгн нефтиг дахгч газ болн газрин өрин газ олзлдж кегдхн. Синтетическ каучук кедж гаргылгын урдн олзлджасн спиртин орчд нефть гаргьд авлгын дахгч газиг олзлгын ирх долан джилд капиталн гаруд 1 миллиард 300 сай шаху арслнэ арвалгь өгхн. Азотн удобрен кедж гаргылгын нургьдж газрин өрин газ олзлдж кегдхн, тегэд капиталн тосхлг кехд 4 миллиард арслнэ шаху мөнбн сулдхж авдхн.

Синтетическ шин материалмуд гаргылгын ик өргэр делгрүлгын олн-амтн эдлг өддэн чиртэ болн килвр эд-тавр келгын икар өргдүлдж болх аргэ учрахн, олн-амтнэ эдл-ахун цуг аньгсин экономикн болн техникеск кемдженэ өдлүүлг теткхн. Тер материалмудиг тосхлгд, нег үлү амтн баадг гермүд барлгнд болн мебель кедж гаргылгын олзлдж болх ик аргэ секдженэ.

Контрольн тоод минеральн удобрен гаргылгын 3 холван икдүлх, химическ продукция зүсин зовар олдулхар халэгддженэ. Концентрированн минеральн удобрен селанэ эдл-ахун культурин хортила болн гемлэ ноолдлгнэ фосфоро-органическ сан препарат гаргылгын, бас тер мет таранд харш өвснла химическ ноолда келгнд кергтэ тоотиг гаргылгын икдүлгн кегдхн.

Долан джилин туршарт химическ 140 ик предприятие шинэс тосхлгдхн, эс гидж кеджэх тосхлг дуусгдхн, 130 гар предприятие ясддх шинрүлгдхн. Нефть гаргьд авлгын дахгч газ, газрин өрин газ, нефть эд-бод келгнэ заводмудин газ болн нань чигн зүсн сырьен комплексн эд-бод кедж комбинированн ик предприятие тосхлгн халэгддженэ.

Химическ промышленностин шин предприятие тосхлгн болн хуучинн ясдх шинрүлгнэ маня орн-нутгин болн газдин орудин наукин болн техникн күдврн өргэр олзлгнэс иштэ кегдхн.

4. Түлэнэ промышленность. Орн-нутгин түлэнэ балансин структуринь цаарандн ясуулхн төлө контрольн тоогын проектд, делгрлтиг нүүрлдж йовх, нефтин болн газин промышленностьд йилгьгч онг өггдв. Нефтин болн газин промышленностье зүг мотормуд болн коммунальн-бытовой кергт бис, промышленн предприятие, электростанц, төмр хаалгын болн усна көлгнд түлэ өгх зөвтэн проектд темдглгддженэ.

Түлэ гаргылгнэ цуг кемдженэ нефтин болн газин хувн өдгэ цагин 31 процентэ авн 1965 джилд 51 процент күртл өсдженэ, нүүрсн хувн болхла, 59 процентэс 43 процент күртл багьрхн.

Нефтиг болн газиг технологическ болн энергетическ түлэнд болн химическ промышленностин сырьед олзлгн, орн-нутгин түлэнэ болн сырьен көрнбн зовар ясуудад, олн күч-көлсн ик гидг арвалгт кех эв-аргэ учрахн.

Нефтин промышленностьд 1965 джил нефть гаргылгын 230—240 сай тоннд күрлгн темдглгддженэ, эс гидж 1958 джилнэр болхла хойр холванэс үлүггар өсхн. Нүүрс гаргылгнэ джилэ өслти 16,7—18,1 сай тонн күрхн, эн то 1951—1955 джилмүдт 6,6 сай тонн, 1956—1958 джилмүдт 14,2 сай тонн баасн.

Нефть баах газрмудиг олзлгнэ баадлинэ цаарандн ясуулгн темдглгддженэ, тер учрар нефть гаргылггар темдгелсн кемдженэ күрхн кергт, юмни багь гисн гарутаггар, нефтиг гаргьд авлгн күш кевар кегдхн. 1959—1965 джилмүдт зураггар темдглгдсн, нефть эд-бод келгнэ кемдженэ, олн-амтнэ эдл-ахун некрвинь күшдн теткдхн, автомобильн бензинэ, дизельн түлэнэ болн тосна чиринь болн олзлгнэ чиринь зовар ясуулг тетгхн.

1959—1965 джилмүдт нефтиг негдгч эд-бод келгнэ күчн 2,1—2,2 дакдж, каталическ крекинггар — 4,3 дакдж, каталическ риформингар — 16—18 дакдж, тос гаргылггар — 20 дакдж икдүлхн.

Газин промышленность 1965 джил газ гаргьд авч эдлгн 150 миллиард кубическ метр күрч өслгн темдглгддженэ, эс гидж 5 дакдж, 1958 джил эн то 30 миллиард кубическ метр баасн.

Олн-амтнэ коммунальн-бытовой кергт химическ сырьен чигн болдж, түлэн чигн болдж керглгдх газар цуг некрмүд теткдхлэ, гаргьд авчах цуг газин 80 процентн промышленностьд олзлгн темд-

глгддженэ.

Долан джилин дунд 26 миньгн километр магистральн газопровод болн терүнэс балгьсдур орулагын тосхлгдхн.

Нефтин болн газин промышленностьд, нефтин болн газин промыслд, нефть эд-бод кедж заводмудт болн цуг магистральн нефтепроводет, продуктопроводет болн газопроводет технологическ процессиг автоматизаци болн телеуправленэ өргэр кегдхн.

Нүүрснэ промышленностьд 1965 джил нүүрс гаргьд авлгын 596—609 сай тонн күрлгн темдглгддженэ, эс гидж 1958 джилин дорхн 20—23 процент ик. Орн-нутгин Дорд бийн райодт (Урал уаггар) арвн нүүрс гаргьд авлгн 42—45 процентд өсхн. Кокслгнн төлэ нүүрс гаргьд авлгн 60—66 процентд өсд, 1965 джил 150—156 сай тонн болхн.

Нүүрс гаргылггар темдглгдсн кемдженэ күрхн төлө долан джилин дунд, көдлджэх предприятиес реконструкц кегдхн төлөд, 196—212 сай тонн күчтэ нүүрснэ шахтэ болн разрезмүд эдлгнд оруулгн темдглгддженэ, тер дотр түрүн черүдт кокслджах нүүрснэ шахтэ тосхлгдхн. Тийгэд ик өддэн техник-экономическ ашта, ик-ик шахтэ болн разрезмүд тосхлгдхн.

Ирх долан джилин туршарт, өддэн ашта, илар болн гидравлическ кевар нүүрс гаргьд авлгын икар делгрхн. Нүүрснэ чирн ясуулгнд, энүнэ байджлгн делгрлгнд гол онг өггдх зөвтэ.

Нүүрснэ промышленностьд голлгч төрн — шахтерүмдин көдлгнэ баадл ясуулгн, көдлмшин техник-экономическ ашин темдгтэггар өдлүүлгн, түрүн болдж күч-көлснэ производительность өсклгн болн нүүрснэ үнинь багьруллгн.

Орн-нутгин производительн күчн-чидлиг цаарандн түргнэр делгрүлхн төлө болн олн-амтнэ эдл-ахун темдглгдсн өслтиг минеральн-сырьевой көрнбггар тетгхн төлө газрин зөбөр халгнэ көдлмшин цуг кемдженэ 65 процентд икдүлгн темдглгддженэ.

Түрүн болдж, нефть болн газ халгнэ көдлмш, тер мет эдлхд амр газрт баах хар болн онгтэ металлмудин амрар олзлгдг рудасин байн көрнбгтэ газрмуд халгж шиндлгн, тедниг ягьд олзлхат тоолдж шин предприятиес баарлүүлгн темдглгддженэ.

Геологоразведочн көдлмшин экономическ деер туста, эн көдлмшин айта гисн эв-аргь, уул бургулдлгнэ шин техник болн геофизическ аппаратур эдлгнд оруулгь өдлүүлгнд онц онг өггддженэ.

5. Электрификац. Иргч долан джил, орн-нутгиг делгүдн электрификац кехин туск Ленинэ ухаг күцалгнд йилгьвртэ цаг болдж гархн.

1965 джил орн-нутгт электроэнерг гаргылгын 500—520 миллиард киловатт-час күрч өсхн, эс гидж 2—2,2 дакдж, электростанцин темдглгдсн күчн хойр холванэс давдх өсхн.

Промышленностьд электрификац келгнлэ зерглдж, долан джилин туршарт 20 миньгн километр төмр хаалгд электрификац кегдхн, тер мет цуг совхозмуд, ясвин-техникеск станц, колхозмуд болн көдлмшч поселкэс бас электрифицировать кегдхн.

СССР-н электроэнерг делгрлтин гол хаалгын болдж, 1959—1965 джилмүдт нургьдж тепловой электростанц тосхлгн темдглгддженэ, эдн килвр нүүрср, газрин өрин газар болн дөгдэр түлгдхн, электрическ сеть түргэр делгрүлгн болн СССР-н энергетическ нег систем бүрдэлггар тасрлан уаггар көдлмш келгн темдглгддженэ, ним зура, капиталн багь гарутаггар өддэн техникеск ул деер орн-нутгт энергетик түргэр делгрх эв-аргэ учрахн.

Тепловой турбинн электростанцин темдглгдсн күчн долан джилин чилгчэр 2,3—2,4 дакдж икдхн. Шинэс эдлгнд орх турбинн электростанцин 58—60 сай киловатт күчнэс, 47—50 киловаттн гешловой электростанцин болхн, эн көдлмш голлдж, неджэгьд сай болн терүнэс ик күчтэ агыу-ик конденсационн станц тосхлггар үнлгдхн, эдлг блочн схемар (котел—турбина) 100, 150, 200 болн 300 миньгн киловатта агрегатэ тавгдхн, илгдх келгн тосхлгиг зовар түргдүлсн дееран, килврдүлхн.

(Цаарандн дарук номерт)

КПСС-н XXI-ч хургт—те мдгтә сән белдвр!

Авсн даалгъван күүцәджәнә

КПСС-н XXI хург уктдз, Приютненск района 107-ч номертә совхозин куч-кблсчнр социалистическ даалгъврмуд авцхала. Тедн угдән курч, олна малд хот-хол белдлгьнг ик оньгтагъар болн күүцәнтьгустәгъяр кеджәцхәнә, 13477 тонн бвс, икәр эрдни-шишән силос белдлхән. Малин хот-хоолин 70 процентнъ малин увлзньгүр зббгдәд авчкн бәәнә. Ташр деерн 34 кошар болн хббчирин увлзх цуг гермуд күүцдән ясгдв.

107-ч номертә совхоз цуг тарәнә болн увлд белдлгәнә кбдлмгән нег газр (комплексн) кев. Намрин тарәнә газран хагълн йовдж, буудягъан тарв, соломуран йовдж, бвсән малин увлзньгүр зббв.

Совхоз 3500 гектар намрин тарә тарх бәән болхла, ола 5050 гектар тарчкв, эн кбдлмшт Г. Ф. Середан бригад үзмджтәгъяр орлцдз бәәнә, тедн бдрә зурагъан 130-150 процент күүцәнә.

107-ч номертә совхоз эн джил мал бсклгәнә цуг зурагъан күүцәв: бод малар—102

процент, хббгъяр—103 процент, мбрләр—109 процент күүцәв, государствд 3200 центнер мах орулдж бгхин орчд 3297 центнер орулдж бгв. Хббнд искусственн кбг тәвлгән чигн ик күүцәнтьгустәгъяр кегдджәнә. Борис Басангович Антаканов о т а р т а н хойр дакдж кбг тәвб. Эн совхозд шову бсклгән чигн делгрлж йовна, зуг гавчн эн джил миньгән нугъс хулддж авб.

Хббчнр, малчнр эврәннъ медрлән ббдлүлхнн эркд „Хббчн болн Малчин Одр“ гндж, дамшлтта улс кбдлмшннъ дамшлтин тускар келәд, медрлән тархана.

Увләс малиг таргън-падхлнъ, бурн-бутн авч гархин кергт совхозин гарлачнр, партийн организац, кбдлмшчирин комитет эн кбдлмшт ик оньган бгчәнә.

КПСС-н XXI хургиг 107-ч номертә совхозин куч-кблсчнр ик омгтагъар тосдж, социалистическ дбрлдәнд авсн даалгъван күүцәджәцхәнә.

Б. БОЛДЫРЕВ.

Ирг болгънас 9 килограмм ноос

Элстин Ленинә нертә колхозд 1957 джилин август сарас нааран Будаев Ноха ах хббч болдж кбдлджәнә. Энүд бийдән даалж авсн иргүд урдк джилмүдт шим-шүүснъ хәтәр болн гарута болдг бәән.

Ур Будаев эн хбд даалж авснасн авн арднъ ордж, чидлән әрвлл уга, эв-аргъиннъ хәәдз кбдлв. Намр шидрдәд ирхлә, әртәс үрвүлдж туугъад, бвснә сәәнд тогнадз идүләд, хбблән Хар газрт бурн-бутн, таргън-падхлнъ күргдз увлзүләд, 1161 хббтә хавртнъ хәрү ирдж, Элст эргнд зусгле.

—Таргън-падхлнъ хббдәс шим-шүүсн элвгәр авгдмн, тер учрар зуна халун бдрмүдлә хббдән цагланъ услад, серү дахулдж сән идгт идүлд биләв,—гндж ур Будаев келнә.

Индж эв-аргъиннъ хәәдз, арднъ ордж хббдән хәрүлснә ашд эн джил Будаев Ноха ахн болгънас 8,5 килограмм ноос киргъдж авб, зурагъар

болхла 7 килограмм киргъдж авх бәән. Зурагъасн улү ноос бгсн тбләдән Будаевин бригад 14 миньгән 800 арслнъ мбнъгәр мбрәлгдв, бийиннъ колхоз 1500 арслнъ мбнъгәр мбрәлв. Будаевиг Цугсоюзин Селәнә Эл-ахун Гәәхулд орлцхд батлв, Гәәхулин Ах Комитет часар мбрәлв. Эн джилн 10 сарин туршар Будаев брк-буләрн кбдләд, 2213 куч-кблснә бдр шиньгәгъад, 11065 арслнъ мбнъг аванс авчана.

Будаевин бригад эн джил хббгъән Хар газрур гаргъл уга, Элст шидр увлзүлджәнә. Ола 1254 хббтә, увлзнь деерән буучкн, хаша-хаацан ясдж, увлд сән белдвр келжәнә, увлдән хббидән бгх бвсән кошар шидр буулгъад авчкв.

КПСС-н XXI-ч хург уктдз кбдләд, увләс хббгъән гару уга, таргън-падхлнъ авч гарад, ирх джил хбн болгънас 9 килограмм ноос киргъдж авхар Будаев Ноха шумгъагъар кбдлджәнә.

С. ДЕРСАН.

Багъ наста хөөчин үзмдз

Черноземельск района, „Черноземельский“ совхозин дбрвдгч фермд ах хббч болдж, комсомолец Зулан Петр кбдлджәнә.

Эн хббч отариннъ 600 нәәднр хббдт әртәр кбг тәвдз, иргч джилд увләр хбд хургълүлхмн. Кесн кбдлмштән ик сән үзмджтә болсн учрар, совхозин комсомолнн комитет, комсомолнн 40-ч джилә ббниг

темдгсн бдр ур Зулан Петриг гарт зуулг „Кама“ гндж часар мбрәлв.

Эн мбрәлснә хәрү гндж, хббч Зулан Петр 100 хбн болгънас 125 хургъ, хбн болгънас 6,5 килограмм ноос авх, нег чигн гару уга хббдән таргън-падхлнъ увләс авч гарх болдж даалгъвр авб.

ШАНКИН З.

Мана Төрскнә оln әмтнә эдл-ахун делгрлгд зуран чинр

Советск оln-әмтн берк кевәр зурад идждсн деерән, энүг угагъар эврәннъ джиргълән ухвлцхаш. Зура гисн—цагин эргцин алык нег үүлдврн бмн тәвгдсн кулл, энүг күүцәлгәнә эв-аргъин программ. Государственн зура гисн—прелетариатл даалгъгдсн даалгъвр гндж В. И. Ленин нерәдсн.

Советск государствн гол йосн, СССР-н Конституцин 11-ч статьяд индж келгдджәнә: „Олна зббриг икдүлггән, куч-кблсчнрин бәәл-джиргълн болн культури кемджә ббдлүлггән, СССР-н газадив улмә уга тустан бәәлгг батруллггнд болн энүнә харслтин чидл-илл батрхд СССР-н эдл-ахун бәәл-джиргъл, оln-әмтнә эдл-ахун государственн зурагъар темдгднә.“

Алдр Октябрьск социалистическ революц, мана орн-нутгт эксплуататорск классмудин политическ болн экономическ далжрлтиг уга кесн деерән куч-кблсч оln-әмтнә гарт йос болн производствин гол эв-аргъ бгв, орн-нутгин экономик зурагъар делгрүлхнн тблә цуг кергтә тоотинъ бурдәв. Оln-әмтнә-эдл-ахунъ зурагъар делгрдз йовх негдгч орн-нутг болж мана Төрскн, нарт делкәд турун орм эзлв.

Революцин бмнк экономическ ард хопрлтта Арәсггәс Советск йосид пань уга гндж, узл уга „зббр“ күртлә, тернъ чигн нам эвдркә билә. Дарунъ эклсн газадин орлудин дәннә интервенц болн гражданск дән, Арәсән экономикаг улм цаарандн ардан хайв. Кемрджән, ода бидн цуг нарт делкәг бврәддәх экономическ куиврмүднә болхла, энүгәрн тегәд бидн Советск орн-нутгин оln-әмтнә эдл аху зурагъар делгрүлүвдн, делгрүлж чигн бәәнәвдн гндж келх збвтәвдн.

Зура кенә гисн—Коммунистическ партин эдл-ахун политикин эрки чинртә әнъгн болджана.

Капиталистическ орн-нутгудин экономик зурагъар делгрлж чалшго: тедн производствин эв-аргъд онц эзнә эдл аху, предпринимательмудин хоорндк мейәрклгән, капитализмин болн кбдлмшчнрин хоорндк харш нойрхцхана.

Социалистическ обществд зура диглнә гисн, эдл-ахун гардлггнд научн эв-аргънъ болджанә. Хол болн ббрхн цагин эргид экономикаин болн культури цаарандк делгрлгд зура хаалгъинъ заана, оln-әмтнә эдл-аху оln-зусн халхарн делгрлгггнд кергтә тоот бслтинъ болн кирцәгъинъ диглнә.

Эрки чинртә икнъкәр күнд индустр делгрүлгггнд, Ленинә заасн зааврар алдл уга мбрлдж, оln-әмтнә эдлврин

ул болгч ббдән кемджәтә бслттә металл, тулә, электро-энерг, машид, химическ продуктс, гаргългггн селәнә эдл-ахун ббдллитг Коммунистическ партъ эврәннъ зурадан темдгнә. Советск Союзин харслтин эвдршго түшгн—күнд индустр.

Мана орн-нутгт социалистическ обществ тосхлд, СССР-г кучтә гндж индустриальн болн колхозн орн-нутгт хүврәхд, Арәсгг электрификац келгәнә 10-15 джилд диглгдсн ленинск зура болн тавн джилә зурас ик гндж тусан халдана. Тегәд, хойргч тавн джилә зура күүцәлгәнә ашднә (1933—1937 джилмүд) Советск промышленн производствин цуг агъугъарн Союз Европд турун ормдн, нарт делкәд хойргч ормднъ гарв.

Капиталистическ орн-нутгудт уга, мана орн-нутгт зурагъар делгрсн экономик иим ббдән кемджәтә делгрлгг күүцхднъ ик дбнъ-нбкд болв. Тегәд, 40 джилин эргид СССР-т промышленн производств дундләд нег джилд 10,1 процент бсв, иим цагла США-д—3,2 процент, Англьд—1,9 процент, Франид—3,2 процент. Энүләрн тегәд Советск Союзин эн 40 джиләснъ арв шаху лжилинъ дән болн оln-әмтнә эдл-аху дәннә хбн хәрү босхлгән авла.

Партин темдгггсн зура күүцәлгәнә ноолдн, советск әмтет коммунистическ сургъмджин школ болджана. „Олна газр деер, оlnа фабрикт, заводмудт нег зурагъар болн дигтә-тагтагъар кбдлхмн“—гндж В. И. Ленин дуулсн (Соч. 31 т. 267—268 халхс). Эннъ тегәд, коллективн куч-кблснд нег бәәдлтә зургагъар, әмтнә хоорнд шин кириә бурдәгъад батлна, негн оlnа тблә, оln негнә тблә кбдлгүлгггнд дасхна, коммунистическ обществин гражданимудиг—цуг кергтә тоот кев-янзар кедж гаргъна.

Социалистическ обществд зура батлгдснә хбн, энүнә ик бргмджтә бурдәгъач чинрнъ закана чидл авснас иштә гарчана. Болв, эн закаг күүцәд улс энүнә хүв-туст даруларунь чиклвр орулцхана. 1921 джил В. И. Ленин индгж бичсн: „алык нег зура кемджән дүнъцүлггән, бә, болзг болдмн“ (Соч. 32 т. 302 халх). Государственн зурас, эдниг күүцәлгәнә куч-кблсчнрин ноолданд иилгърх збвтә гндж Коммунистическ партъ оньдинд заадж медулнә.

Коммунистическ партин болн советск правительствин зааврас иштә, зуран органс, оln-әмтнә эдл-ахун делгрлгггнд контролн то диглдж гаргъна, энүнә улд күүцәдх зурас темдгднә.

Одгә цагт СССР-т оln-әмтнә эдл-ахун зура келгәнә тбр, КПСС-н XX-ч хургин туудж-

лгч шидврәс болн СССР-н Деед Советин ббнин сессийн докладт, ббрхн 15 джилин эргид мана орн-нутгт производителн чидл ббдлүлггәнә кучтә гндж программас иштә гарчана. Әмн болгъна тоод продуки гаргългъарн, әмтин ик делгрлтә капиталистическ орн-нутгудиг күүцдз давдз гарх—СССР эврәннъ гол экономическ тбрән тууджлгч ахр болзгт күүцәхд, эн зурас збрүлгдджәнә.

Орн-нутгт оln-әмтнә эдл-ахун делгрлггәнә долан джилә шин перспективн зура эркджән уга темдггглхмн гндж КПСС-н ЦК-н болн СССР-н Министрмудин Совет нидн джилин намрар темдгглә. 1959—1965 джилмүдт СССР-н оln-әмтнә эдл-ахун делгрлтин контролн то ода диглгдджәнә.

КПСС-н ЦК-н болн СССР-н Министрмудин Советин зааврас иштә зуран органс гардцхана: производственн эв-аргъ делгрлггәнә улд оln-әмтнә эдл-ахун цуг зусн-халхсин цаарандк кучтә гндж ббдлт теткнә. Хурлар бсдз—делгрджәх хар болн бнъгтә металлургс; химическ промышленность, нег үлү синтетическ материалмуд кедж гаргълггн; орн-нутгт электрификацин ббдән кемджән; нефтин болн газин промышленностин хурлд бслт эн контролн тоод хәләгдхмн.

Орн-нутгин дорд үзгин райодт газрас гардг зббриг бргәр эдллггн; әмтн бәәх гермуд тосхлгъна агъуг икдүлсн деерән, тургдүлхмн гндж КПСС-н ЦК болн СССР-н Министрмудин Совет заацхав. Әмн болгъна тоод мах, тос болн гаргългъарн, ббрхн джилмүдин эргид США-г кббдз күүцх, энүләрн хамднъ селәнә эдл-ахун продукт гаргългггн эркджән уга бас бргдүлх. Советск әмтсин бәәл-джиргълнн болн культури кемджәг цаарандн ббдлүлггн бмн бәәх долан джилд күүцәдхмн.

Цуг оln-әмтнә збвчлггәнә хбн, Советск Союзин Коммунистическ партин дарани биш XXI-ч хургт эн контролн то хәләгдхмн. Мана орн-нутгин коммунистическ тосхлтд эн контролн то шин цагин эргц секхмн.

А. ВИКЕНТЬЕВ.

Соньсхвр

Ноябрин 20-д асхн 6 часла, „Хальм унн“ газетин редакцин герт, республикин газетин болн радиотелекомитетин кбдләчирин семинар „Заньгәлггн газетд цагланъ, тургәр гаргълхн тускар“ болхмн.

Лекц умышхн, СССР-н журналист-нрин Нийцәнә Оргбюрон Хальмг отделенә член М. А. Гельфанд.

Семинарт рабселькормуд, эрснн газетин редактормуд дуулгдджана.

Редакторин дарун Б. Б. Дорджиев.